ДЭРЫВАЦЫЙНЫ ПАТЭНЦЫЯЛ ДЗЕЯСЛОВАЎ *БАЯЦЦА* І *SCARE*

В.А.Серада (Мінск, МДЛУ)

У артыкуле прадстаўлены кампаратыўны аналіз структуры і прадуктыўнасці словаўтваральных гнёздаў з эматыўнымі дзеясловамі баяцца і scare у якасці вяршыняў.

Ключевые слова: *словообразовательное гнездо; словообразовательная парадигма; словообразовательная цепочка; производное слово.*

WORD-FORMATION POTENTIAL OF THE VERBS БАЯЦЦА І SCARE

V.A.Sereda (Minsk, MSLU)

The article presents comparative analysis of the structure and productiveness of the families of words with emotional verbs *баяцца* and *scare* as the peaks in the Belarusian and English languages.

Key words: *family of words; word-formative paradigm; derivative*

Даследаванне прысвечана супастаўляльнаму аналізу словаўтваральных гнёздаў (далей – СГ) з эматыўнымі дзеясловамі *баяцца* і *scare* у якасці вяршынь. Мэтай з’яўляецца выяўленне рыс падабенства і адрознення ў саставе і прадуктыўнасці СГ гэтых дзеясловаў.

У сучаснай лінгвістыцы праблематыка даследавання СГ значна пашырылася і ўскладнілася. Вывучэнне СГ накіравана на выяўленне заканамернасцей, звязаных з дзеяннем яго ўнутранага механізму, на вызначэнне фактараў, якія ўплываюць на ступень словаўтваральнай актыўнасці слоў, на пабудову тыпалогіі гнёздаў. Апісанне фармальнай і семантычнай структуры СГ з пазіцый ступені і характару іх эквівалентнасці ў розных мовах мае вялікае значэнне для тэорыі і метадалогіі супастаўляльнага мовазнаўства. Вынікі такога даследавання могуць стацца каштоўнымі для развіцця канцэпцыі ўніверсальных спосабаў семантызацыі ў мове.

СГ з вяршыняй *баяцца* ўяўляе сабой складанае структурнае ўтварэнне з 11 вытворных. Словы, звязаныя паміж сабой адносінамі паслядоўнай вытворнасці, утвараюць 7 словаўтваральных ланцужкоў. СГ налічвае ўсяго 2 парадыгмы слоў *баяцца* і *баязлівы* па 4 адзінкі.

На першай ступені вытворнасці СГ *баяцца* размяшчаюцца 3 дзеясловы, утвораныя прэфіксацыяй і 1 назоўнік, утвораны пры дамамозе нульсуфіксацыі. На другой ступені 1 дзеяслоў і 1 прыметнік, утвораныя пры дапамозе суфікса. Вытворныя 3 ступені ўяўляюць 2 назоўнікі і 1 прыслоўе, утвораныя пры дапамозе суфіксаў; 1 прыметнік, утвораны пры дапамозе прэфікса.

На чацвёртай ступені вытворнасці размяшчаецца толькі 1 назоўнік, утвораны суфіксальным спосабам.

Табліца 1.— СГ дзеяслова *баяцца*

Вяршыня	1 ступень	2 ступень	3 ступень	4 ступень
Баяцца **V**	Бо**язь N**	Баяз**лів**ы **Adj**	Баязлів**а Adv**	
			Баязлів**асць N**	
			Баязлів**ец N**	Баязліў**ка N**

			Небаязлівы **Adj**	
	Забаяцца **V**			
	Збаяцца **V**			
	Пабаяцца **V**	Пабой**ва**цца **V**		

СГ дзеяслова *scare* уяўляе сабой складанае структурнае ўтварэнне і ўключае 23 адзінкі. СГ утвараюць 17 словаўтваральных ланцужкоў, 8 з якіх складаюцца з трох звёнаў, 1– з чатырох звёнаў, 1 — з шасці звёнаў і яшчэ 7 бінарных словаўтваральных ланцужкоў. СГ мае 4 словаўтваральныя парадыгмы, найбольшая з якіх утвараецца дзеясловам *scare* і налічвае 12 адзінак; іншыя налічваюць па тры адзінкі (*scared, scare*(n)), дзве адзінкі (*scary*).

На першай ступені размяшчаецца 7 назоўнікаў, 4 прыметнікі утвораныя суфіксальным, складанасуфіксальным спосабам і пры дапамозе канверсіі; і 1 прыслоўе, утворанае складанасуфіксальным спосабам. На 2 ступені пры дапамозе складання і суфіксацыі ўтворана 4 назонікі, пры дапамозе прэфіксацыі і суфіксацыі 3 прыметнікі. Усе дэрываты на 3-5 ступенях утвораны суфиксацыяй.

Табліца 2. — СГ дзеяслова *scare*

	1	2	3	4	5
scare **V**	Scar**ed Adj**				
		scared**y-cat N**			
		Unscared **Adj**			
		Ascared **Adj**			
	scar**ing Adj**				
	Scar**ing N**				
	Scare**monger N**	Scaremonger**ing N**			
	scare **N**	Scar**y Adj**	Scari**ly Adv**		
			scari**fy V**	Scarify**ing Adj**	Scarifying**ly Adv**
		scare-**buying N**			
		scare-**line N**			
	scare **Adj**				
	Scare**head N**				
	Scare**crow N**				
	Scarer **N**				
	harum-scar**um Adj, Adv, N**				

Такім чынам, выяўлены наступныя падабенствы і адрозненні:

1. Абодва гнязды шырокаразгорнутыя. Асноўная частка дэрыватаў слова *scare* размяшчаецца на першай ступені словаўтварэння, у СГ *баяцца* першая і трэцяя ступені аднолькава прадуктыўныя.

2. Большасць вытворных слоў ў СГ *scare* з'яўляюцца назоўнікамі і прыметнікамі, тым часам як ў беларускім СГ вытворныя словы ў асноўным прадстаўляюць дзеясловы і назоўнікі.

3. У беларускім гняздзе аднолькава прадуктыўнымі з'яўляюцца суфіксальны і прэфіксальны спосабы словаўтварэння, у англійскім гняздзе — суфіксацыя і складанне.

Нягледзячы на тое, што дадзеныя дзеясловы з'яўляюцца аналагамі, слова *scare* мае цікавую семантычную асаблівасць — гэты дзеяслоў адначасова пераходны і зваротны і фактычна нясе ў сабе ўнутраную антанімію. Такая з'ява абумоўлівае, па-першае, большую колькасць вытворных слоў, а па-другое, розны семантычны склад гнязда; СГ дзеяслова *scare* уключае ў сябе адзінкі, якія ў беларускай мове перадаюцца пры дапамозе іншых каранёў.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Бадзевіч, З.І. Сучасная беларуская мова. Марфеміка. Марфаналогія. Словаўтварэнне: вучэб.-метад. дапам. / З. І. Бадзевіч, В. П. Русак. – Мінск: БДУ, 2017 – 227 с.
2. Бортничук, Е.Н., Василенко, И.В., Пастушенко, Л.П. Словообразование в современном английском языке: Учебное пособие. – [б.м.] Вища шк., 1988 – 261 с.
3. Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы /Аўласевіч М.А., Якубовіч Т.І. – Ч.І. – Магілеў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2002 – 242 с.
4. OxfordEnglishDictionary [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://www.oed.com/ – Дата доступу: 10.01.2025.
5. CollinsDictionary [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://www.collinsdictionary.com/ – Дата доступу: 10.01.2025.